

TÜRK DEVRİMİ VE İZMİR TÜRK OCAĞI

Günver Güneş

Türk Ocakları, Tarık Zafer Tunaya'nın ifadesiyle "Türkiye'nin yakın tarihinde önemli bir kilometre taşıdır. İlk kez Osmanlı kozmopolit iklimi içerisinde tepkisel biçimde oluşan milliyetçilik akımının bilinçlendirilmesi, bu alanda başrolü oynayan bir örgütlenmeyle Türk Ocakları ile gerçekleşmiştir"¹.

Resmi olarak faaliyete başladığı 1912 yılından CHF'na katıldığı 1931 yılına kadar pek çok çalkantıların yaşandığı bir dönemde, ocaklar önemli işlevleri de yerine getirmekten geri kalmadılar. Türk Ocakları kadroları ve tüm Türkiye'deki örgütlenmesiyle Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından önemli bir güce sahip olmuş ve iktidar üzerinde de kaçınılmaz bir etki yaratmıştır. Ancak en azından bu niteliğiyle bile gerekli ilgiyi akademik çevrelerden görebilmiş değildir². Özellikle Türk devriminin önemli aşamalarında rolünün ne olduğu sorusu ciddi araştırmalara konu olacak niteliktedir³.

Şimdiye dek sayıları bir elin parmaklarıyla gösterilecek kadar az olan Türk Ocakları üzerine yapılan bilimsel araştırmalar ise ancak makro düzeyde kalmıştır. Genel merkeze endeksli bu çalışmalar Anadolu'nun hemen her bölgesine yayılmış ve 1931 yılında sayıları 276'yı bulmuş şubelerle ilgili bilgiler dar çerçevede yorumlanmıştır. Türk Ocaklarını birleştiren yasa, tüzük ve nizamnamelere karşın birbirlerinden nitelik, karakter ve yapı itibarıyla farklılıklar göstermesi kaçınılmaz olan, konumları gereği farklı bölgelerin sosyal-kültürel ve ekonomik özelliklerini sergileyen şubelerin hareketlerini izlemek ancak daha dar çerçevede yapılacak araştırmalarla mümkün olabilecektir.

Bu anlamda Türk Ocakları içinde en faal şubelerden biri olan İzmir Türk Ocağı'nın⁴, bulunduğu kentin sosyo-ekonomik konumu nedeniyle Kurtuluş Savaşı sonrası Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki faaliyetleriyle, yeni Türk devletinin kuruluşu ve Cumhuriyet rejimiyle imparatorluktan milli devlete, doğu medeniyetinden batı uygarlığına, dinsel yaşamdan lâikliğe geçişte ve radikal değişimlerdeki durumu ve Türk devrimine bakış açısı, en azından Ankara dışındaki Ocaklardan en

önemlilerinden birinin tutumunu gözler önüne sermesi nedeniyle incelenmeye değer bir olgudur.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında İzmir Türk Ocağı

İzmir Türk Ocağı II. Meşrutiyet döneminde 1912 yılında kurulmuş, dönemin güçlü siyasi organı İttihat ve Terakki ile⁵ birlikte bölgenin kültürel gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Mütareke döneminde faaliyetlerine ara veren İzmir Türk Ocağı 15 Mayıs 1919 tarihinde de Yunan işgali ile kapatılmıştır⁶. Büyük zaferden sonra ise İzmir'de ilk sivil örgütlenme Türk Ocağı'nın açılmasıyla oluştu. İzmir Türk Ocağı Anadolu'da bağımsız açılan diğer Türk Ocakları arasında da faaliyete başlayan ilk Türk Ocağı oldu⁷. Savaş sonrası İzmir'in görünümü Anadolu'nun genel görünümünden farklı değildi. Zengin Frenk mahallesi yanında ayakta kalan yoksul Türk mahalleleri ister istemez İzmir'i güçsüz ve geri bir kent haline getirmiştir⁸. Türk Ocağı faaliyete geçer geçmez İzmir basını kent in bu korkunç tablodan kurtulabilmesi için öncelikle Ocağın çaba göstermesini isteyen yazıları yayınladı⁹.

1923 yılında yapılan II. B.M.M. seçimlerinde İzmir Türk Ocağı'nın dokuz üyesi meclise milletvekili olarak katıldılar. Bu durum Ocak tarafından "*milli mefkürenin bir zaferi* " olarak değerlendirildi¹⁰. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanının ardından yeni yönetimle daha sıkı bir ilişkinin sergilenmeye başlanacağına işaret olarak İzmir Türk Ocağı idare heyeti Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tebrik telgrafı çekerken, kutlama için İzmir'den Ankara'ya gönderilen heyette İzmir Türk Ocağı temsilcisi de bulunuyordu¹¹.

Türk devrimi ile ilgili olarak köklü değişimlerin başladığı 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat kanunuyla birlikte, halifelğin kaldırılması, Batı Anadolu'daki tüm Türk Ocaklarında olduğu gibi İzmir Türk Ocağı'nda da memnunlukla karşılanırken, ocak rejime bağlılığını açık bir şekilde ortaya koydu¹². Bu tarihlerde İzmir Mebusu Osmanzade Hamdi, Türk Ocaklarına seslenişinde Türk Ocaklarını ve ocaklıları "*...Cumhuriyet esaslarının yegane müdafii ve samimi yolcuları olduğunu* " belirtiyordu¹³. Görünen o ki, İzmir Türk Ocağı mensupları Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan değişimleri önce anlamaya daha sonra da benimseyerek uygulamaya çalışmışlardır.

1925 yılı Yeni Türkiye Cumhuriyeti için olduğu kadar Türk Ocakları için de önemli kararların alındığı bir dönem olmuştur. Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra Türk Ocakları ile devletin ilişkilerinin giderek yoğunlaştığı ve maddi yardımların da arttığı görülmektedir.

"*İnkılapların bekçiliği ve vatanın müdafası*" konusunda Türk Ocakları'nın ortaya koyduğu aktif tavır hükümet desteğinin artmasında önemli olmuştur¹⁴. Bu dönemde Türk Ocakları Musul sorununun halka benimsetilmesi yolunda aracı rolü sürdürürken bir yandan da Şeyh Sait isyanında görüldüğü gibi " *Hükümet-i Cumhuriyenin emirlerine amade*" olduklarını bildirmekte ¹⁵ kimi bölgelerde olduğu gibi İzmir'de de Türk Ocağı irticayı lanetlemek için toplantı ve mitingler düzenlemektedir¹⁶.

Türk Dil Devrimi gerçekleşmeden yıllar önce İzmir Türk Ocağı başkanı Necip (Türkçü) Bey, Türk Dili ve Türkçecilik çığırı açan çalışmalarıyla göze çarptı¹⁷. Cumhuriyetin ilk yıllarında İzmir için ayrı bir öneme sahip olan Türkçe ve lisan meselesi konusunda aktif ilk girişimler İzmir Türk Ocağı vasıtasıyla gerçekleşti. Bir ticaret kenti olması nedeniyle her türlü dilin konuşulduğu ve dükkanlarında her lisanda levhanın görüldüğü İzmir, Türkler için adeta yüreklerinde acıyla itiraf ettikleri "Gavur İzmir" idi. Yıllarca gayr-i Türk unsurlar tarafından ezilen Türkler, cumhuriyetin ilanıyla birlikte İzmir'deki dil ve lisan meselesine Türk Ocağı ile beraber sahip çıkmış ve ilk etapta İzmir'deki yabancı isimli levhalar üzerinde durulmuştur¹⁸. Bunun yanı sıra 16 Ağustos 1925 günü, çeşitli müessese ve cemiyet üyeleriyle biraraya gelinerek Türkçe'nin bütün halk tarafından kabul edilerek yaygınlaştırılması ve beş kişiden oluşan bir heyet teşkili kararlaştırılmıştır¹⁹. Daha çok Yahudiler üzerinde yoğunlaşan kampanyalarla 1925 yılından itibaren Türkçe kullanılması hakkında beyannameler hazırlayıp kentin çeşitli bölgelerine asan İzmir Türk Ocağı ²⁰ "*Bir milletin ferdinden olabilmek için o milletin lisanını bilmek ve konuşmak şarttır*" parolasıyla açılan halk dersanelerinin oluşturulmasıyla Eşrefpaşa, Tınaztepe ve Keçeciler'deki Şehit Fethi Bey mekteplerinde kurslar açıldı ²¹. Aşar vergisinin kaldırılması İzmir Türk Ocağı'nda köylü bayramı olarak kutlanırken, İzmir Türk Ocağı'nın bünyesinde oluşturulan Köycülük Kolu aracılığıyla köycülük faaliyetlerine yeni rejimi ve inkılâpları açıklamak ve köylüye benimsetmek gibi bir misyon da yüklenmişlerdir²². Bu amaçla oluşturulan irşad heyetlerinde öğretmen, doktor ve hukukçulardan oluşan heyetler, köyleri dolaşarak Cumhuriyet ve Milliyet fikirleri ile köylüye yeni kanun ve mevzuatı anlatıyordu. Bu amaçla Pınarbaşı, Işıklar, Balçova, Narlıdere, Ocak²³ tarafından örnek köyler seçilmiş,

doktor gönderilerek hastalara bakılıp ilaç dağıtılmış, fakir çocuklara elbise ve okul kitapları temin edilmiştir²⁴.

İzmir Türk Ocağı ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Faaliyetleri:

Milli Bayramlar

9 Eylül İzmir'in kurtuluş şenliklerinde İzmir'deki müesseselerle birlikte renkli bir katılım sağlayarak etkinliğini ortaya koyan İzmir Türk Ocağı " *Türk Ocağı'nın aziz ve mukaddes Türklüğü ve onun şan ve şerefini temsil ettiği* " düşüncesiyle hareket etmiştir²⁵. İzmir basını " *Türk Ocağı'nın gayreti ile hülasa bir gün yaşanılmıştır ki şimdiye kadar misali görülmemiştir*" diyerek yorumlamış ve ocağın milli bayramlardaki heyecanlı katılımını yansıtmıştır²⁶.

23 Nisan Çocuk Bayramları da İzmir Türk Ocağı'nda Himaye-i Etfal ve Yardımcı Hemşireler Cemiyeti'nin katkılarıyla coşku içerisinde kutlanmıştır. Kentteki okullu ve okulsuz çocuklara ev sahipliği yapan Maide Kazım, Sadiye Saime, Hasene Nalan, Hikmet Yakup, Cevriye İsmail hanımların girişimiyle yapılan gürbüz çocuk yarışmasında, kentin en yetenekli çocukları belirlenerek yarışmayı kazananlara çeşitli hediyeler verilmiştir²⁷. 1928 yılındaki çocuk bayramında ise, ocakda çocuklara limon ve bisküvi dağıtılıp, oyuncaklar hediye edilmişti²⁸.

Balo-Çay Ziyafeti ve Müsamereler

Türk Ocakları, Avrupa tarzında baloların tertiplendiği yegane kültür şubeleriydi. Balolar, eskiden beri İstanbul-İzmir gibi levanten çevrelerde düzenlenirken, Cumhuriyet döneminde resmîyet kazanmışlardı. Ankara Türk Ocağı'nda yapılan balolara Reisicumhur Mustafa Kemal ve başvekil İsmet Paşa'nın da katıldığı bilinmektedir²⁹. Cumhuriyetin ilk yıllarında İzmir'deki en renkli balolar da İzmir Türk Ocağı tarafından gerçekleştirilirdi. Ocağın Bahri Baba'daki yeni binası yapılmadan önce, Salih Bey kulübü, Sadık Bey Bahçesi, Gülcemal ve Karadeniz vapurlarında verilen balolar önemli günlerde ve bayramlarda da tekrarlanıyordu³⁰. Cumhuriyet balolarının yanında³¹, Ağustos ayında yaz baloları³² ve Yılbaşı baloları³³, hanımlı erkekli İzmir seçkinlerinin buluştuğu önemli yerlendendi.

İzmir Türk Ocağı, cumhuriyetin ilk yıllarında toplumda ve devlet düzeninde köklü değişiklikler yaşanırken, çay ziyafetlerine

kendisini o kadar kaptırdı ki, yıllık faaliyet raporları bitmek tükenmek bilmeyen çay ziyafetlerinden geçilmez hale geldiğinden, çoğu Türk Ocağı üyesi de olan gazete yazarları tarafından eleştiri yağmuruna tutuldu³⁴.

Ocakta şerefine çay ziyafeti verilen önemli kişiler arasında Reiscumhur Mustafa Kemal Paşa, Başvekil İsmet Paşa, Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Paşa, mebuslardan Mustafa Necati, Vasıf Bey, Mahmut Esat Bey, Haydar Rüşti Bey, Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa, Ali Naci Karacan, Hamdullah Suphi ve Bulgar Botef futbol takımı oyuncularını da bulunuyordu³⁵.

Cumhuriyet döneminde ilk müsamereler de 1925 yılında vermeye başlandı³⁶. İzmir Türk Ocağı'nda Süleymaniye Gençler Birliği³⁷, Ergenekon Terbiye-i Bedeniye Yurdu³⁸, Yalılar Mahfili gençlerinin yanında kulüp ve okullar da müsamerelerde biraraya geliyorlardı. Müsamereler kadın ve erkekler tarafından ilgiyle karşılanırken, halkın sanat zevkleri tatmin ediliyor, medeniyet ve inkılap ilkeleri doğrultusunda yapılan konuşmalar, okunan şiir ve oynanan temsillerle halk eğitiliyordu³⁹.

Sergi-Kurs-Dersler

Halk eğitimi düşüncesini kurslar yoluyla yaymaya çalışan İzmir Türk Ocağı'nın bir taraftan hiç okuma yazma bilmeyenlere okuma yazma dersleri açarak cehaletle savaştığını, diğer yandan ticaret, musiki, daktilo, biçki, dikiş, sağlık, ziraat, yabancı dil dersleri ile halkın sosyal, kültürel ve beceri sahasında da gelişimine yardımcı olduğunu görmekteyiz. Bu arada ilk basın sergisi 1923 yılında İlhami Bey tarafından açılan İzmir Türk Ocağı'nda⁴¹ 1927 yılında ocak binasının yapılmasının ardından daha sık aralıklarla ocak salonlarında resim sergisi izleme olanağı sağlanmıştır. Nüzhet, Kadri ve Turgut Beylerin yanısıra⁴² Ressam Celal Bey'in 1930 yılında açılan resim sergisi İzmir'de oldukça ilgi toplamıştı.

Müzik-Konser

Öz müziğin geliştirilmesi, Türk folklorunun araştırılıp yaygınlaştırılması halk müziği derlemelerinin yanısıra batılı tarzda orkestralar, piyano ve keman konserleri⁴⁴ evrensel müziğin örnekleri de İzmir Türk Ocağı salonlarında sergilendi. 1925 yılında ocak çatısı altında kurulan Musiki Birliği ile kentteki müzisyenleri biraraya getiren

Türk Ocağı önemli bir atılımla kısa sürede musiki heyeti ve orkestrası oluşturulmuştu. Her hafta düzenli olarak konserler verilen ocakta, Klasik Türk Musikisi, Türk Halk Müziği yanında Batı Müziği'nin klasiklerinden Mozart, Rossini, Bach ve Çaykovski'nin eserleri de dinleniyordu⁴⁶. 1927 yılında tamamlanan Bahri Baba'daki yeni ocak binasının gazonunda Hafız Burhan⁴⁷ ve Nezihe Hanım'ın konserlerinden de İzmir basınında övgüyle sözedildi⁴⁸. Muhlis Sebahattin Bey'in Süreyya Paşa opereti de, İzmir Türk Ocağı'nda sergilenen ilk opera oyunudur⁴⁹.

Konferanslar

Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın aydınlatılması amacıyla İzmir Türk Ocağı eliyle konferanslar da düzenlenmiştir. 1927 yılına kadar bina yetersizliğine rağmen her hafta ihtisas sahibi kişilere ilmi, içtimai, iktisadi ve sağlık konularında konferanslar verildi⁵⁰. İzmir'in kültürel zenginliğinde önemli bir yeri olan konferanslarda Hamdullah Suphi(Tanrıöver) Bey, Reşat Şemsettin(Sirer) Kız Muallim mektebi müdürü Şevket Süreyya, Lise müdürü Mithad Bey, İlk tedrisat müfettişi Asım İsmet, Erkek Muallim mektebi müdürü Hikmet Bey, Fahrettin Kerim(Gökay) Bey, Selim Sırrı(Tarcan) Bey, M.Esad (Bozkurt) Bey, Çitçi Necati, Cevdet Nasuhi Beyler'in yanında İsviçre Jan Jak Rousso Enstitüsü müdürü profesör Bove⁵¹ Fransa Tayyare Cemiyeti azasından Matmazel Maring⁵² gibi yabancılar da konferanslarda konuşmacı olarak bulundular. İzmir Türk Ocağı'nda 1927 yılından sonra Pazartesi ve Perşembe günleri verilmeye başlanan konferanslar, Maarif Vekaleti ve Halk Tedrisatı Şubesi Müdüriyetinin programlarına tamamen benziyordu⁵³. İzmir Türk Ocağı'nda verilen konferansların konuları arasında ekonomi, sağlık, eğitim, milli kültür, spor, ziraat, Türk Dünyası, Batı Medeniyeti, Türk Dili, Demokrasi, Milliyet, Türk Tarihi, Laiklik, Halk Eğitimi ve kadınlara yönelik konferanslar da yer alıyordu⁵⁴.

Spor

Spor etkinlikleri arasında da Türk Ocağı'nın desteğiyle Altay kulübü, futbolda İzmir şampiyonluklarını peşpeşe elde ederken, geçmişte taassub nedeniyle bedenlen atıl bir halde bulunan İzmir gençliği Türk Ocağı vasıtasıyla İzcilik, Atıcılık, Cimnastik, Güreş, Atletizm, Boks, Voleybol branşlarında yönlendirildi. Bu şekliyle İzmir Türk Ocağı okullarla da diyolağa girerek İzmir'de spor hareketlerinin merkezi

durumuna gelmişti⁵⁵.

1927 yılında CHF ile bütünleşmesine paralel olarak önemli çalışmaları, bütçesi ve 1927 yılında tamamlanan binasıyla Türk Ocakları içinde en büyük şubelerden biri olarak değerlendirilen İzmir Türk Ocağının 1928 yılında üye sayısı da ciddi bir şekilde artarak kadın ve erkek olarak 600'e ulaşmıştı⁵⁶. Türk Ocağının 1928 yılında İzmir'de civar ilçe ve köylerde halk dansları konusunda geniş araştırmalar yaptığı Ankara'daki merkez Türk Ocağına bildirilmiştir⁵⁷.

Mustafa Kemal Paşa Devrimler ve Türk Ocakları:

Fikirleri ne kadar güçlü olursa olsunlar, onları benimseyen ve en az onlar kadar güçlü sağlam kadroları yoksa gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Bunu çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa'nın aklını devleti ve reformları devralıp sürdürecektir genç nesillerin yetiştirilmesi fikrinin, çok erkenden meşgul etmeye başladığı muhakkaktır. Bu düşünce içinde araştırmalara giriştiği zaman aydınlar ve gençler arasında Türk Ocakları kadrosunu görmemesi mümkün değildi⁵⁸. Mustafa Kemal Paşa tedbirli davranmakla beraber Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Ocakları kadrolarına güvenmişti.

Cumhuriyet döneminde Türk Ocakları'nın, inkılapların bekçiliğinin yanısıra, en belirgin vasıflarından biri de inkılaplara sahip çıkan halka benimsetilmesine çalışan özel bir müessese görünümünde olmasıdır. Bu konuda başta Mustafa Kemal Paşa ve Cumhuriyet önderleri tarafından yönlendirilen ocaklar rejime ve inkılaplara verdiği desteğe paralel olarak yönetim tarafından teşvik ve maddi yardımda görmüşlerdi⁵⁹. Çıktığı yurt gezilerinde Türk Ocaklarına uğrayarak halkla görüşen M.Kemal Paşa bu görüşmeler sırasında devlet ve millet hayatına dair önemli konuşmalar yapmıştır⁶⁰. Türk Ocaklarının bu dönemde inkılapların gerçekleştiği ortamda faaliyetlerini öven Gazi bu düşüncelerini Türk Ocakları hatıra defterlerine de yazmıştır⁶¹.

24 Nisan 1924 günü Türk Ocakları Kurultayı delegelerinden oluşan bir heyeti kabulünde "Yeni Türk devletinin kuruluşunda en çok Türk Ocaklarına güvendiğini" belirten M.Kemal Paşa⁶², 26 Nisan 1925 tarihinde Türk Ocakları II. Kurultayını ziyaretinde yaptığı konuşmada Türk Ocağı gibi içtimai kuruluşlara duyulan ihtiyacı ifade etmiş "... bu boşluğun Türk Ocakları tarafından doldurulduğunu ve Türk inkılabının Ocaklara dayandığını" söylemiştir⁶³. 26 Nisan 1926'da Türk Ocakları III. Kurultayı delegelerini kabul ederken "inkılapların halka anlatılmasında Ocakların büyük hizmetleri olduğunu" bir kez daha

vurgulamıştır⁶⁴. Gazi yapacağı radikal değişikliklerin ilk mesajlarını zaman zaman Türk Ocakları aracılığıyla yapmıştır⁶⁵.

M.Kemal Paşa ve Devrim Kadrolarının İzmir Türk Ocağını Ziyaretleri:

M.Kemal Paşa Türk Ocaklarına verdiği önemi çıktığı yurt gezilerinde Ocakları ziyaret ederek göstermiştir. Bu çerçevede İzmir seyahatlerinde de Türk Ocağına uğramayı ihmal etmemiştir⁶⁶. İzmir Türk Ocağına ilk ziyaretini eşi Latife Hanım ile 6 Şubat 1924 tarihinde gerçekleştiren M.Kemal Paşa bu ziyaretinde Ocak bünyesinde faaliyet gösteren Altay İdmanyurdu gençleriyle sohbet etmiş, ocak çalışmaları hakkında idare heyetinden bilgi aldıktan sonra Türk Ocağı'ndan ayrılmıştır⁶⁷. İkinci ziyaret 13 T.E.1925 günü gerçekleşirken M.Kemal Paşa'nın yanında B.M.M. reisi Kazım, ordu müfettişlerinden Fahrettin (Altay) Paşa da bulunuyordu. Musiki Yurdu gençlerinin konserini oldukça beğenen gazi şerefine verilen konserin ardından çeşitli heyetleri kabul etmiş, muallim hanımlarla sohbetinin ardından Ali Hadi(Okan) Bey tarafından kendisine okunan şiiri dinlemiştir⁶⁸.

Türk Devrimi'nin mimarlarının İzmir Türk Ocağı'nı sık sık ziyaret etmeleri alışıldık bir durumdu. İsmet Paşa'nın Başvekil olarak 29 Mart 1926'da Ocağına gelişini gençliğin büyük tezahüratıyla karşılanmıştı⁶⁹. Eski İzmir Türk Ocağı üyeleri olan Adliye Vekili M.Esad Bey, Maarif Vekili Mustafa Necati, Vasıf Bey, Haydar Rüştü, Osmanzade Hamdi Beyler İzmir Türk Ocağı'na gelir, faaliyetleri hakkında bilgi alır maddi destek sağlarlardı⁷⁰.

1927 Yılı CHF İle Bütünleşme:

1927 yılı Türk Ocakları açısından 1931'de CHF'na katılmasına kadar giden süreçte önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır⁷¹. 26 Haziran TBMM II. Dönem çalışmalarının tamamlanmasından sonra Eylül ayında yapılan seçimlerde CHF tarafından ilan edilen adayların tümünün milletvekili seçilmesi, 15 Ekim'de CHF Büyük kongresinin toplanarak 22 Ekim tarihinde yeni parti nizamnamesini kabul etmesi⁷² dönemin başlıca iç politika gelişmeleri arasında yer alırken, Türk Ocakları da aynı yıl yapılan kurultaydaki yasa değişikliğiyle önce "...CHF ile devlet siyasetinde beraber olduğunu" açıklamış daha sonra ise CHF nizamnamesinde yer alan 40. madde ile CHF'nin "murakabesi altında" bir kuruluş sayılmıştır. Bu gelişme bir sürpriz olmadı. Zaten 1927 yılından önce de Türk Ocakları'nın gerek bina ve gerekse diğer ihtiyaçlarının hükümetin desteği sayesinde çözümlendiği sık sık

kurultaylarda vurgulanmıştır⁷³. CHF ile Türk Ocakları'nın 1927 yılındaki bütünleşmesi hukuki birleşmeden başka bir şey değildi.

Türk Ocakları'nın amaçları milliyetçilik, halkçılık, medeniyetçilik ve laik cumhuriyetçilik esasları üzerine kurulurken, İzmir Türk Ocağı yeni duruma adapte olmakta zorlanmadı. Çünkü zaten üyelerinin hemen tamamı ülkenin tek partisi olan CHF'na da kayıtlıydılar. Bu niteliğiyle de Cumhuriyet rejiminin hizmetinde yönetimi destekleyen ve ilkelerini savunan bir seçkinler topluluğu görünümü arz ediyordu⁷⁴. Nitekim Türk Ocağı ile hükümetin aynı gayeler için mücadele ettiği İzmir Türk Ocağı'nın aktif üyesi Zeynel Besim Bey'in "Fırka ve Ocak" başlıklı ilginç makalesinde dikkat çekici bir şekilde gözler önüne serildi. "... Kendimizi aldatıyorduk. Milliyetçi, laik bir fırka nasıl ocağın fırkası olacak idiye Türk Ocağı da ancak böyle bir fırkanın kaynağı ve mesnedi olacaktı. Bugün CHF'nin mesnedi ve kaynağı gençlik Yani Ocak, ocağın da gayelerini tahakkuk ettiren kudreti CHF'dir. Daha sarıh bir ifade ile mevki-i iktidarda bulunan hükümete CHF hükümeti dediğimiz kadar Türk Ocağı hükümeti de diyebiliriz.

Ocakla fırkanın karışması cebri veya arizi sebeplerden doğma değildir. CHF'nı ocağa, ocağı CHF'na müşterek umdeler, müşterek prensipler, müşterek hisler, müşterek fikirler ve müşterek gayeler karıştırmışlardır"⁷⁵.

1927 Kurultayı sonrasında Türk Ocakları'nın faaliyetleri iki bölümde ağırlığını hissettirecektir.

1- Türk Dili ve Yeni Türk alfabesinin hızla yurt çapına yaygınlaştırılması.

2- Yerli mallarına karşı halkın istek ve sevgisinin kazandırılması, yerli malı kullanma alışkanlığının süratle benimsetilmesi⁷⁶.

Kurultay kararlarını hemen uygulamaya koyan İzmir Türk Ocağı, İzmirli yerli malı kullanmaya davet etti. "Yerli mallarını korumak bir ocaklı senelerden beri dileği ve emelleri arasındadır", "Yabandan gelen şeker de olsa acıdır" sloganlarıyla yerli malı kullanmayı teşvik eden İzmir Türk Ocağı⁷⁷ levhalarla sokakları ve caddeleri, ilanlarla da faaliyetlerini gazete sayfalarına taşıyarak halkı bilinçlendirmeye çalıştı. Bu konuda Ocak üyesi Çiftçi Necati İzmir sokaklarını teker teker dolaşarak propaganda yaptı. Yerli Malları Koruma Cemiyeti de bu faaliyetlerin bir parçası olarak Türk Ocağı'nın girişimi, İzmirli aydınların ve kentteki cemiyetlerin desteği ile kuruldu⁷⁸. Bu arada sadece yerli mallarının kullanıldığı hanımların el işi

sergileri Ocak salonlarını süsledi⁷⁹. Ekonomik yaşamın Türkler lehine oluşması için çalışırken Vali Kazım(Dirik) Paşa'nın da katılımıyla Yerli Malı Kooperatifi düşüncesi yine İzmir Türk Ocağı'nda ortaya atıldı⁸⁰. Bir dönem Rum, Ermeni, Yahudi, Frenk tüccarların egemenliğinde olan İzmir'in ticari yaşamı Türk Ocağı'nın Ticaret Odası'nda Türk işadamları ve tüccarların varlığını güçlendirici toplantılar organize etmesiyle değişmeye başladı⁸¹.

Türk Ocakları'nın 1928 yılında Beynelmillel rakamların kabulü ve Harf inkılabıyla ilgilenirken, kısa zamanda halka öğretilmesi ve benimsetilmesi konusunda geniş çaplı kampanya başlattığı ve propagandaya önem verdiğine tanık olmaktadır. Beynelmillel rakamların kullanılması ve halka öğretilmesi konusunda merkez heyetinin 8 Temmuz 1928'de yayınlanan tamiminde⁸² "Şimdiye kadar inkılap ve teceddüde ait hususlarda halka hizmeti kendisine şiar edinen Ocaklarımız için yeni bir mesai sahası tecelli etmiştir" denilirken, İzmir Türk Ocağı da gerek fikirler dergisi ve İzmir basını aracılığıyla gerekse ocakta ders ve kurslar yoluyla Beynelmillel rakamları tanıttı.

Beynelmillel rakamların yanısıra Türk Ocağı'nın en ciddi olarak ilgilendiği inkılap Latin harflerinin kabulü ve yaygınlaştırılması konusudur. Mustafa Kemal Paşa'nın Harf inkılabının ilk işaretini verdiği 10 Ağustos 1928 tarihinden itibaren Merkez Türk Ocağı harekete geçmiş tüm Türk Ocakları'na gönderilen tebliğlerde⁸³ "Türk Ocakları vatandaşların Türkçe konuşmasını bir emel telakki ediyor. Cebr ve şiddeti tasvip etmez" diyerek Harf inkılabını desteklemeye çağırması ile İzmir Türk Ocağı'nda daha 20 Ağustos'tan önce açılmış olan yeni alfabenin öğretilmesiyle ilgili kurslar yerini çok yönlü faaliyetlere bıraktı.

İstanbul'da oluşturulan Türkçeyi Koruma ve Yapma Encümeni Türkçeyi tamime çalışmasıyla birlikte yanlışları da belirlemeye başlayarak Türk Ocaklarından yardım istedi. İzmir Türk Ocağı da İstanbul'a çektiği telgrafla bu faaliyette içtenlikle yer alacağını bildirdi⁸⁴. Yeni harflerin öğretilmesi ve Türkçenin doğru kullanılması konusunda titiz çalışmalar gösteren İzmir Türk Ocağı Harf inkılabı ile birlikte kentin mahalli idarecileri, Valilik ve okullar ile işbirliğine giderek İzmir'de çeşitli yerlerde açtığı dersliklerde yeni harfleri halka tanıttı. Bu konuda kozmopolit İzmir'in durumu gözönüne alındığında Türk Ocağı'nın yaptığı çalışmalar küçümsenmemelidir⁸⁵.

Harf inkılabı, tıpkı tekke, türbe ve zaviyelerin kapatılması sırasında merkez Türk Ocağı başkanı Hamdullah Suphi'nin karşı çıkışına benzer⁸⁶ bir şekilde kendi iç bünyesinde yeni tartışmaları da

beraberinde getirdi. Latin harfleri bazı ilim ve fikir adamları arasında görüş ayrılıklarına neden olurken, tartışmalar Türk Ocakları'na da yansdı. Bu arada harf değişikliği meselesinde olumsuz tavır takınanlar arasında İzmir Türk Ocağı'nın önemli isimlerinden ve ilk başkanlarından Necip(Türkçü) Bey de bulunuyordu.Latin harfleri lehindeki yazıları tenkid eden Mehmed Necip Bey incelemelerinde Arap ve Latin alfabelerini ayrıntılı bir şekilde mukayese ettikten sonra Latin harflerinin kabulünün sakıncalı olduğu, eski alfabenin ıslahının yeterli olacağı sonucuna vardı⁸⁷. Bu değerlendirme merkez Türk Ocağı'nın şubelere gönderdiği tebliğlere rağmen bazı etkin üyelerin bile buna uymadıklarını, yapılan inkılapları anlamadıkları, kavramakta zorlandıkları ve içlerine sindiremediklerinin bir kanıtı olarak belirtilebilir⁸⁸.

Bu bireysel çıkışlara karşın ocakların harf inkılabına bakışı ve inkılabı halka yaymak için yaptıkları çalışmalar Türk Yurdu mecmuasında övgüyle sözedilmektedir. İzmir Türk Ocağı da yeni harflerin öğretilmesi, okuma-yazma seferberliği ile ilgili olarak gerek Maarif Vekaleti, gerekse Millet Mektepleri'yle içiçe 1929 ve 1930 yıllarında da çalışmalarına devam etti⁸⁹.

Yeni Türk Devleti'nin ideallerine paralel olarak kadının çağdaş dünyada sosya-ekonomik ve kültürel alanda yerini almasına çaba gösteren Türk Ocağı faaliyetlerinde kadın üyelere ilk sıralarda yer verdi. Türk Devrimi'nin benimsenmesinde İzmir Türk Ocağı'nın hanımları ön saflarda yer aldılar⁹⁰. Ocak Medeni Kanun ve Hukuk devriminin destekçisi olurken, kentte kadın haklarının seslendirilmesinde Türk Ocağı'nın aktif kadın üyeleri Hasene Nalan, Benal Nevzat, Cevriye İsmail, Maide Kazım, Sadiye Saime, Hikmet Yakub, Yaşar Hoca Hanım'ın önemli etkileri oldu. II. Meşrutiyet döneminde ilk defa Türk Ocağı salonlarında sahneye çıkan Türk kadını, Cumhuriyet döneminde de İzmir Türk Ocağı'nın girişimiyle konserlerde, müsamerelerde, balolarda, çay ziyafetlerinde, konferanslarda, sergilerde, kurs ve derslerde boy göstererek seslerini topluma duyurdular. Kimsesiz kız çocuklara ve yardıma muhtaç kadınlara hizmet vermek amacıyla ocak bünyesinde "Yardımcı Hemşireler Cemiyeti" oluşturulmuş ve İzmir'de kadınlar yararına çalışmalar yapmıştır⁹¹.

Yahudilere Tepki:

1927 yılında İstanbul'da Elza Niyago isimli Yahudi bir genç kızın bir Türk tarafından öldürülmesi olayı ve ardından İstanbul yahudilerinin İstanbul'da yaptıkları gösterilerde "Kahrolsun Türkler,

adalet isteriz" sloganları atmaları⁹², İzmir'de çeşitli kurumlarda olduğu gibi İzmir Türk Ocağı'nda da tepkiyle karşılandı. İzmirli katılmış olduğu Türk Ocağı'nda bu olayla ilgili olarak yapılan toplantılarda Yahudilerin dikkati çekilerek "Asil Türk gençliğinin bir cinayet vesilesiyle Türklüğe hakaret eden alçak Yahudilerden talepleri" adıyla bir mektup hazırlanarak basına dağıtılmıştır⁹³. Elza Niyago olayını İzmir Yahudi cemaati üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanan İzmir Türk Ocağı kentte Yahudilere karşı girişilen faaliyetlerin de merkezi haline geldi⁹⁴. Gösteriler, bildirimler ve mektuplar hep ocakta hazırlandı. İzmir'de Yahudilikle ilgili tartışmaları alevlendiren Türk Ocağı kampanyalarını ise sadece yazılı ve sözlü seviyede tutmaya çalışmış, fiziki saldırılara ise izin verilmemiştir. Elza Niyago olayında gösterilen tepkileri şoven yaklaşımlarla açıklamak mümkün olacağı gibi, yurtseverlik duygularının incitilmiş olmasıyla da değerlendirilebilir.

İzmir Türk Ocağı ülke çapındaki pek çok ocak şubesinden daha çağdaş bir görüntü oluşturmaya karşın ocak üyesi olan Anadolu gazetesi yazarlarından Akil Koyuncu'nun Yahudi dönmesi olduğu için ocaktan atılması teşebbüslerinin ırkçı yaklaşımların İzmir Türk Ocağı'nda da bulunduğunu göstermektedir⁹⁵.

S.C.F. ve İzmir Türk Ocağı Olayı:

S.C.F.'nin kurulmasıyla 1927 yılında CHF ile bütünleşmiş olan Türk Ocakları önemli bir sarsıntı yaşadı. Başta İstanbul ve İzmir olmak üzere SCF'nin geniş kitle desteğine sahip olduğu kimi kentlerde Türk Ocakları ile Yeni Parti'nin üyeleri arasındaki ilişki siyasi rekabeti arttırırken, eleştiri oklarının da ocaklara çevrilmesine neden oldu⁹⁶. CHF'nin denetiminde olan Türk Ocakları'nı çalkalandıran hadise ise Merkez Türk Ocakları reisi Hamdullah Suphi'nin yeni fırkaya destek vermesiyle büyüdü⁹⁷. Bu durumda kişisel düşüncesini sergilemiş olsa bile Hamdullah Suphi'nin bulunduğu konum gereği en azından tarafsızlığını gerektirirken o iktidar partisi ile polemiklere girmiş ve buna ocakları da alet etmiştir. Bu gerilimin ilk sancısı İzmir Türk Ocağı'nda kendini gösterdi. Burada rakı içilip içilmemesi konusunda başlayan çekişme⁹⁸ ocak idare heyeti seçimlerine sızmış oradan da CHF ile SCF arasında siyasi rekabete taşınmıştır. Türk Ocağı üyesi olan CHF'lular, yine Türk Ocağı üyesi olan SCF'lular tarafından faşistlikle suçlanırken⁹⁹ ocaklarda denetimi kaybetmek istemeyen CHF'luların baskısı sonucu SCF'lı Türk Ocağı üyeleri ocağı terkettiler, ya da birer ikişer ocaktan uzaklaştırıldılar.

Bu arada özellikle rakı içilmesi meselesinde Merkez Türk Ocağı'nın baskıcı tutumunu protesto eden İzmir Türk Ocağı üyeleri bilhassa Hamdullah Suphi'nin gelenekçi-muhafazakar çizgisini şiddetle eleştirmişlerdir. Bu eleştirilerde en ileri giden Zeynel Besim "Hayat ve Memat" isimli yazısında¹⁰⁰; Hamdullah Suphi'nin ocakları camiye benzeten yaklaşımlarını alaycı bir üslupla dile getirmiş ve "... bize azıcık hayat veriniz efendilerim, duvarları badanalı yerlerde cami tabutlu ve ulu mezarlar karşısında mematı düşünmekten bıktık. Biraz da elektrik ziyaları altında kendi evimiz demek olan ocağımızda dünyayı görelim. Burası milli mabetmiş rakı içilmezmiş, çalgı çalınmazmış diyorlar, onların dedikleri yer mutlaka cami olacak, amma her nasılsa birbirinden ayıramıyorlar" diyerek Hamdullah Suphi'nin temsil ettiği zihniyetin Türk Ocakları'nda geldiği nokta bu kurumu birleştirici özelliğinden uzaklaştırırken, Türk devriminin gerçekleşme sürecinde kısır çekişmeler içine düşmesi ocağın prestij kaybetmesine ve güçten düşmesine neden olurken, bu süreç Türk Ocakları'nı kapatılma aşamasına getirecekti.

Menemen Olayı ve İzmir Türk Ocağı

Rejime ve inkılap hareketlerine karşı oluşan Şeyh Sait Ayaklanması, M.Kemal Paşa'ya suikast girişimlerinde en sert tepkisini ortaya koymuş olan İzmir Türk Ocağı¹⁰¹ Menemen'de bir gerici ayaklanma sonucu şehit edilen Kubilay'ın hazin haberi İzmir'e ulaştığında da aynı reaksiyonu gösterdi. Türk İnkılabı'nın temel direklerinden ve Türkiye'nin en çağdaş kentlerinden İzmir'e çok yakın bir yerde böyle bir olayın çıkabilmesini kimse içine sindiremedi. Astteğmen Kubilay'ın Türk Ocağı üyesi olması ise İzmir Türk Ocaklıların üzüntüsünü daha da arttırdı. Ocaklılar Kubilay'a ve ailesine sahip çıkarken bir yerde onun temsil ettiği Türk Devrimi'ne de bağlılıklarını sağlamlaştırdılar. Onun, devrimlerin korunmasında yalnız olmadığını düzenledikleri toplantılar ve Fikirler dergisindeki yazılarıyla kanıtladılar. Bu arada Kubilay ile birlikte şehit olanların ailelerine yardım yapılması teklifi de ocak idare heyeti tarafından kabul edilmiş, şehit ailelerin çocuklarının Türk Ocağı tarafından okutulması kararlaştırılmıştır¹⁰².

Ankara Merkez Türk Ocakları kongresine sunulan bir teklifte de Menemen isminin değiştirilerek buraya "Kubilay" ismi verilmesi yönünde İzmir Türk Ocağı tarafından ortaya atılan düşünce ise kongrede görüşüldükten sonra bir sonuç alınmadan ortalıklarda kalmıştır¹⁰³. Kubilay'ın cenase töreni ise Türk Ocaklıların Türk Devrimi'ne bağlılıklarına paralel olarak gövde gösterisine dönüştü¹⁰⁴.

Bir yıl sonra da devrim şehidinin unutulmaması için Menemen'de büyük bir miting düzenlendi¹⁰⁵. Bu olayın ardından da 1931 yılında Türk Ocakları kapatıldı. Kapatılış gerekçesi ne olursa olsun değişmeyecek gerçek, ocakların Atatürk'ün devlet anlayışına ve siyasal görüşlerine 1931 yılında aykırı bir noktaya ulaşmış bulunmasıdır¹⁰⁶.

Türk Ocakları'nın 1931 yılında kapatılması tek parti yönetiminin genel mantığıyla tutarlıdır. Gerçekten de Halk Evleri, Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi gibi uygulamalar Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir yandan tüm güçleri tek bir merkezde toplama ve olası muhalefet odaklarını ortadan kaldırma çabasının, öte yandan da kültürel hayatı partinin ideolojisi doğrultusunda yönlendirme isteğinin bir anlatımıdır¹⁰⁷.

Sonuç olarak Türk Ocakları'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki yerini belirlemek gerekirse, yönetim ile halk arasında bir rol oynamayı bir ilke edinen vatanın müdafaası, devrimlerin yerleştirilmesi, ülkede birlik ve beraberliğin sağlanması gibi konularda zaman zaman sorunlar yaşamış olsa bile aktif bir şekilde sosyal-kültürel katılımın sağlandığı bir gençlik ve seçkinler topluluğu görünümünde olmasıdır¹⁰⁸. Türk Ocakları'nın imparatorluktan millî devlete geçiş dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve rejimin yerleşmesi aşamalarında da önemli rol oynadığı unutulmaması gereken bir gerçektir.

EKLER**EK 1:****İrtica Dolayısıyla Başvekil İsmet Paşa'ya İzmir Türk Ocağı Tarafından Çekilen Telgraf Metni ¹⁰⁹**

B.M.M. Riyaseti Aliyyesine Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine.

Tarihinin en fedakar ve masun ve son asırların en mazlum çehresi olan asil milletimizin hayatına bir kabus gibi ve onu hurafeleri, taassubları, meskeneşleri ve ahlaksızlıklarıyla tedrici bir inkıza doğru sürüklemeye çalışan cahil ve istibdad dairesinden kurtararak garp ve şarkın hakim ve mahkumları arasında elde ilim ve irfan meşalesi, şerefli nurunun tamamıyla hür varlığa kavuşturan Büyük Millet Meclisimizin ve onun sinesinde doğan genç Türkiye hükümetimizin teceddüt ve tekamül siyasetine bütün kalbiyle zehr olan İzmir Türk Gençliği bugünkü neslin mukaddes bir malı ve yarınki neslin bize çok muhterem bir vadisi olan ve küçük kardeş çocuklarımıza şerefli bir istikbal hazırlayan siyasi ve içtimai inkılabımızın mühlik irticam istibdad ve hurafenin menfi cereyanlarına karşı afv ve merhamet bilmeyen bir şiddetle müdafaya azmetmiştir.

Bu mukaddes yolda Büyük Millet Meclisi'nin muhterem hükümetimizin çok şiddetli ve kat'i tedbirler iktihaz ederek öz malımız inkılabımıza suikast edenlerin şiddetle cezalandırılmalarını rica ve derin hürmet ve ittahaslarımızı teyid eyleriz efendim.

İzmir Türk Ocağı İdare Heyeti

EK 2:**Türk Ocakları Bayramı İçin Mustafa Kemal Paşa'ya
İzmir Türk Ocağı'ndan Yazılan Telgraf¹¹⁰**

Ulu Gazi'ye

Yüce Türk Milletine siyasi istiklalini kazandırdıktan sonra ona milli içtimai varlığının istiklal ve tekamül programını hazırlayarak çelikten bir irade ile ve netayicinin ancak asırların hayretlerle temaşa ve takdir edebileceği kiyaset ve muvaffakiyetle tatbik etmekte olan yüksek Türk dahisini bu yıldönümü bayramında ocaklıların derin bir hürmet ve merbutiyetle takdis eylediğini ve her gece tarihi vazifeler tevdi eden bugünkü inkılabımızın çok şerefli yolunda şerefli gazinin izini takiben tekrar ahd-ü peyma eylediklerini arz eylerim efendim.

İzmir Türk Ocağı Reisi Aziz

EK 3-**Menemen Olayı Nedeniyle İzmir Türk Ocağı
Tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya Yazılan telgraf
Sureti¹¹¹**

Türk inkılabına, aziz Cumhuriyetimize karşı Menemen'de işlenen faciayı protesto etmek ve bu hainlerin pek az bir zamanda cezalarını görmek isteyen binlerce halk gösterdiğiniz yolda gözünü kırpmadan yürüyeceklerine huzur-u devletlerinde bir daha yemin ettiklerini arz etmek için ocağımızı tevkil etmişlerdir.

İzmir Türk Ocağı Reisi Şerif

DİPNOTLAR

1 Tarih Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, Cilt 1, İstanbul 1988, s.433.

2 Füsun Üstel, **Türk Ocakları 1912-1931**, İstanbul 1997; Yusuf Sarıнай, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi**, İstanbul, 1994 Doktora tezi olarak hazırlanmıştır.; Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikir Tarihinde**

- Modernleşme Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, Ankara 1986 ise Yüksek Lisans Tezi ilk akla gelenlerdendir.
- 3 Türk Devrimi'ndeki rolü ile ilgili olarak bkz. İbrahim Karaer, **Türk Ocakları ve İnkılaplar 1912-1931**, Ankara 1994.
- 4 Türk Ocakları şubeleri içinde hazırlanan tek çalışma için bkz. Günver Güneş, **İzmir Türk Ocağı 1923-1931**, DEÜ, AİTE yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990.
- 5 **Ahenk**, 5 Eylül 1912
- 6 Günver Güneş, "İzmir Türk Ocağı 1912-1919", **Kebikeç**, yıl 2, sayı 4, Ankara 1996, s.158.
- 7 **Hakimiyet-i Milliye**, 15 Ekim 1922, İzmir Türk Ocağı'nın yeniden açılmasında ocağın eski üyeleri Vasıf(Çınar) Bey ve Mustafa Necati Beyler'in etkisi büyük oldu. **Türk Sesi**, 19 Temmuz 1923.
- 8 Yaşar Aksoy, **Bir Kent Bir İnsan İzmir'in Son Yüzyılı, S.Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı ve Anıları**, İstanbul 1986,s.193-194.
- 9 Mahmut Şevki, "Ocaklar Etrafında", **Ahenk**, 7 Haziran 1341, **Tanin**, 1 Temmuz 1923, **Türk Sesi**, 6 Temmuz 1923.
- 10 **Türk Sesi**, 8 Temmuz 1923.
- 11 **Hakimiyet-i Milliye**, 7 T.S. 1923.
- 12 **Sada'yı Hak**, 5 Mart 1924.
- 13 Osmanzade Hamdi, "Türk Ocaklarına", **Anadolu**, 29 Haziran 1924.
- 14 Yusuf Sarımay, **a.g.e.**, s.261-262.
- 15 Püsun Üstel, **a.g.e.**, s.166, **Vakit** 1 Mart 1341.
- 16 "Şuun/Türk Ocakları Şuunu", **Türk Yurdu**, c.2, No:7, Nisan 1341, s.81.
- 17 Bkz. Ömer Faruk Huyugüzel, **Necip Türkçü**, Ankara 1988.
- 18 **Ahenk**, 3 Ağustos 1924 Levhalar Meselesindeki Çalışmaları Konusunda Sağlanan Başarı Sonrası İstanbul Türk Ocağı böyle bir faaliyete geçti. **Türk Yurdu**, sayı 6-200, c.1-21, Ankara Haziran 1928.
- 19 **Yanık Yurt**, 17 Ağustos 1341.
- 20 **Yanık Yurt**, 16 Ağustos 1925.
- 21 **Ahenk**, 14 Ağustos 1341, **Yanık Yurt** 31 Ağustos 1341, Ocakta gece dersleri ise 1 Eylül 1925 tarihinden itibaren başladı. **Yanık Yurt** 1 Eylül 1341.
- 22 Mahmut Şevki Türk Ocağı, **Ahenk**, 28 K.E.1341.
- 23 Yusuf Sarımay, **a.g.e.**, s.305.
- 24 **Anadolu**, 27 K.E. 1341, **Hizmet** 27 K.E.1341, 1926 yılında ise İzmir Türk Ocağı İrşad heyetleriyle 4 köye ulaşıyordu. İbrahim Karaer, **a.g.e.**, s.167. 1928 yılında Dr.Ethem Vassaf ve Dr.Said Muallim Mustafa Rahmi ve Şekür Bey her hafta Cuma günü köylere irşad heyeti olarak gidiyorlardı. **Türk Yurdu**, 6-200,

- c.1-21, Ankara Haziran 1928, s.46.
- 25 **Anadolu**, 23 Nisan 1930.
- 26 **Ahenk**, 11 Eylül 1925.
- 27 **Anadolu**, 8 Eylül 1924.
- 28 **Ahenk**, 24 Nisan 1928.
- 29 Mete Tunçay, **Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Ankara 1981, s.228-229.
- 30 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.57.
- 31 **Hizmet**, 25 T.E., 1929
- 32 **Anadolu**, 2 Ağustos 1929.
- 33 **Hizmet**, 31 K.E., 1929.
- 34 Zeynel Besim, "Türk Ocağı", **Yanık Yurt**, 13 Ağustos 1341.
- 35 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.70-71.
- 36 Bina bulmakta sorunlar yaşandığı için müsamereler verilmesinde sıkıntı yaşıyordu, **Türk İli**, 6.T.S. 1925.
- 37 **Anadolu**, 1 T.E. 1929.
- 38 **Anadolu**, 17 T.S. 1929.
- 39 Sanat açısından doyurucu olmasada müsamerelerle birlik ve kaynaşma sağlanıyor ve tek parti iktidarının ideallerinden biri Türk Ocakları Salonlarında gerçekleşiyordu. **Hizmet**, 5 Şubat 1929. Günver Güneş, **a.g.tez**, s.66.
- 40 **Yanık Yurt**, 31 Ağustos1341, **Anadolu** 1 Şubat 1926, **Ahenk** 1 Şubat 1926, **Ahenk** 25 Haziran 1928, **Ahenk** 31 T.E. 1929, **Ahenk** 25 Haziran 1930, **Hizmet** 6 T.S. 1930, **Anadolu** 18 T.S. 1930.
- 41 **Türk Sesi**, 26 Haziran 1923.
- 42 **Ahenk**, 26 Haziran 1928.
- 43 **Hizmet**, 31 Ağustos 1950.
- 44 Meşhur Alman piyanisti Kosta'nın İzmir Türk Ocağı'ndaki Konserleri için bkz. **Anadolu**, 17 K.E., 1930.
- 45 1925 yılında M.Kemal Paşa'nın Türk Ocağı'nı ziyaretinde Musiki Yurdu gençlerine iltifatta bulunmuştu. **Türk İli**, 9 K.E., 1341, **Yanık Yurt** 14 T.E., 1341, **Anadolu**, 3 K.S. 1928.
- 46 **Hizmet**, 10 Temmuz 1930.
- 47 **Hizmet**, 13 T.E. 1929, a.g.g. 17 T.E. 1929.
- 48 **Hizmet**, 10 Temmuz 1930.
- 49 Bu konserde ünlü sanatçılardan Romanyalı Kapaçeki, Şükriye Hanım, Suzan Lütfullah Hanım, Şevki Hanım, Jön Komik Refik Kemal, Muammer Ruşen Bey de bulunuyordu. **Hizmet**, 24 T.E. 1929.

- 50 Türk Ocakları'nın arşivi günümüze ulaşmadığı için bu konferansların metinlerine sahip değiliz. Daha çok basına yansıyanları belirterek konferanslardan birkaç örnek vermek gerekirse Mithat Bey, "Milliyet ve Mefkûre, **Türk İli** 23 K.E. 1925, Şevket Süreyya Bey, "Milli Hayatınızda Yeni Türk Harfleri", **Hizmet** 17 K.E. 1929, Köprülüzade Fuad Bey, "Milli Edebiyata Dair", **Hizmet** 16 Eylül 1927, Suat Bey, "Türkler Nasıl Zengin, İktisaden Kuvvetli Olabilir", **Hizmet** 15 K.E. 1927.
- 51 **Hizmet**, 26 K.E. 1929.
- 52 **Anadolu**, 21 Mayıs 1930.
- 53 **Türk Yurdu**, s.6-200, c.1-21, Ankara, Haziran 1928.
- 54 Afet(İnan) Hanım'ın 1930'larda Ankara Türk Ocağı'nda "Kadınların İntihab Haklarına Dair" konferansı vermesinden çok önce 1927 yılı Mart ayında İzmir Türk Ocağı'nın Hanım üyelerinden Benal Nevzat Hanım Ocak salonunda "Türk Kadınlığına Dair" isimli konferansıyla İzmirliilerin karşısına çıkmıştı. **Hizmet**, 31 Mart 1927.
- 55 Günver Güneş, **a.g.tez**, s141.
- 56 "İzmir Ocağımızın Geçen Seneki Kıymetli Mesaisi Nelerdir", **Türk Yurdu**, Sayı 6-200, c.1-21, Ankara Haziran 1928, s.44.
- 57 Türk Ocağı'nın arşivi bulunmadığı için bu derlemeler dağınık bir şekilde İzmir gazetelerinde ve fikirler dergisinde bulunmaktadır. **Ahenk**, 21 Nisan 1928.
- 58 Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", **Bellekten**, c.1, sayı 196, Ankara Nisan 1986, s.212.
- 59 İbrahim Karaer, **a.g.e.**, s.19-23.
- 60 Konuşmalardan örnekler için Bkz. **Hakimiyet-i Milliye**, 25 K.S. 1923, **a.g.g.**, 2 Nisan 1923, **Vakit** 20 Şubat 1923, Mehmet Önder, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Ankara 1975, s.490.
- 61 Tevhid-i Efkar 19 Mart 1923, **Hakimiyet-i Milliye** 23 Mart 1923, **a.g.g.**, 2 Nisan 1923.
- 62 **Türk Ocakları 1340 Senesi Umumi Kongre Zabıtları**, Ankara 1341, s.29.
- 63 **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1925.
- 64 **Türk Yurdu**, 18 Mayıs-Haziran 1926, s.642.
- 65 Şapka ve Kıyafet İnkılabının Kastamonu ve İnebolu Türk Ocağı'nda dile getirilmesi için Bkz., **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1925, **Hakimiyet-i Milliye** 31 Ağustos 1925, M.S. İmece, **Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri**, Ankara 1959, s.9-12.
- 66 M.Kemal Paşa Cumhuriyet ilan edilmeden önce de İzmir Vilayeti dahilinde kurulmakta olan Türk Ocakları'na 2000 lira yardımda bulunarak desteğini maddi boyutlara da ulaştırmıştır. **Hakimiyet-i Milliye**, 23 Mart 1923.

- 67 **Türk Sesi**, 7 Şubat 1924.
- 68 Ziyaret ve Okunan Şiir İçin Bkz., **Türk İli**, 14 T.E., 1925.
- 69 **Anadolu**, 30 Mart 1926.
- 70 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.88-89.
- 71 Füsun Üstel, **a.g.e.**, s.226.
- 72 Mete Tunçay, **a.g.e.**, s.176.
- 73 **Türk Ocakları Üçüncü Kurultayı**, İstanbul 1927, s.9. **Türk Ocakları 1927 Senesi Kurultayı Zabıtları**, Ankara 1928, s.117-118.
- 74 Yusuf Sarıнай, **a.g.e.**, s.267.
- 75 Zeynel Besim, "Fırka ve Ocak", **Hizmet** 31 T.E., 1927.
- 76 Hasan Ferit Cansever, "1927 Türk Ocağı Kurultayına Sunulan Rapor", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, İstanbul Temmuz 1985, s.23.
- 77 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.80.
- 78 **Ahenk**, 29 Nisan 1928. Cemiyetin üyeleri içinde Benal Nevzad, Cevriye İsmail, Hasene Nalan gibi kadınlar aktif faaliyetleriyle göze çarptılar. **Ahenk**, 2 T.E., 1929.
- 79 Bu sergiler İzmir Türk Ocağı'nın hanım üyeleri Nigar Hilmi, Hikmet Ethem'in girişimleriyle yapıyordu. **Ahenk**, 26 Haziran 1928.
- 80 **Anadolu**, 20 Nisan 1929.
- 81 **Ahenk**, 2 T.E. 1929.
- 82 Yusuf Sarıнай, **a.g.e.**, s.305. İbrahim Karaer, **a.g.e.**, s.71.
- 83 **Türk Yurdu**, s.202, Ağustos 1928, s.46.
- 84 **Ahenk**, 21 K.S. 1928.
- 85 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.43.
- 86 Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, İstanbul, 1968, s.171.
- 87 Geniş bilgi için Bkz. Hizmet, "Harflerimiz ve Latin Harfleri", 6 Nisan-21 Mayıs 1926. Ömer Faruk Huyugüzel, **Necib Türkçü**, Ankara 1988, s.147-148.
- 88 Necib Bey'in bu tavrı ve daha sonraki gelişmeler şüphesiz onun Türk Ocağı'ndan kopuş sürecini başlatacaktır. Onun Türk Ocağı'ndan ayrılışı Türk Ocakları'nın harf inkılabına taraftar olmasıyla ilgili olmalıdır.
- 89 **Türk Yurdu**, "Yeni Harflerimiz ve Ocaklar", 202, Ağustos 1928, s.45.
- 90 Raif Nezihî'nin 1926 tarihli **İzmir Tarihi** isimli eserinin 8. sayfasında yer alan bir fotoğrafta İzmir Türk Ocağı'nın üyelerinin kadınlı-erkekli toplu halde şapkallı ve modern kıyafetli görüntüleri şapka ve kıyafet inkılabını benimsediklerini gösteren önemli bir belgedir. Raif Nezihî, **İzmir Tarihi**, İzmir 1926, s.8.
- 91 Cemiyetin kuruluşu ve faaliyetleriyle ilgili olarak Bkz. **Hakimiyet-i Milliye**,

- 15 Mart 1923, Ahenk, 24 Nisan 1928.
- 92 Avner Levi, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, İstanbul 1996, s.75-76.
- 93 Avner Levi, **a.g.e.**, s.81.
- 94 Kentte Yahudilerin Türkçe konuşmaları için de Türk Ocağı beyannameler yayınlamıştır. Beyannameler için Bkz. **Hizmet**, 14 Eylül 1927.
- 95 Akil Koyuncu ile ilgili olarak yaratılan polemikler için **Hizmet**, 16 Mayıs 1926.
- 96 Füsun Üstel, **a.g.e.**, s.339.
- 97 Mustafa Baydar, **a.g.e.**, s.310.
- 98 Günver Güneş, "İzmir Türk Ocağı ve Hamdullah Suphi", **Tarih ve Toplum**, sayı:129, Eylül 1994, s.169-174.
- 99 **Hizmet**, 25 Eylül 1930.
- 100 Zeynel Besim, "Hayat ve Memat", **Hizmet** 30 Temmuz 1930.
- 101 Türk Ocakları'nın tepkileri için Bkz. İbrahim Karaer, **a.g.e.**, s.150-153. İzmir Türk Ocağı'nın tepkileri için, Günver Güneş, **a.g.tez**, ek 8, s.150.
- 102 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.91-92.
- 103 **Fikirler Dergisi**, 1 Şubat 1931.
- 104 **Yeni Asır**, 31 K.E. 1930.
- 105 Günver Güneş, **a.g.tez**, s.92.
- 106 **Türk Ansiklopedisi**, "Türk Ocakları", s.32, s.224.
- 107 Füsun Üstel, **a.g.e.**, s.404.
- 108 Yusuf Sarımay, **a.g.e.**, s.336.
- 109 Günver Güneş, **a.g.tez**, ek 8, s.150.
- 110 **Hizmet**, 27 Mart 1927.
- 111 Günver Güneş, **a.g.tez**, Ek 7, s.149, **Hizmet**, 9 K.S. 1931.